

בס"ד, ב' תשרי התשפ"ו

זבחים י' – 'מחשבין מעבודה לעבודה' ושיטת רבי אליעזר: אשם שלא לשמו

שאלות:

1. ירון כהן התכוון לשחוט את קורבן התודה בעוד שבוע, אבל בסוף שחט אותו עכשיו. הקורבן פסול?

המשך מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש: 'מחשבין מעבודה לעבודה'

הגמרא ממשיכה את הדיון מהדף הקודם במחלוקת בין רבי יוחנן לריש לקיש בשאלה האם מחשבה שלא לשמו על עבודה עתידית פוסלת את העבודה הנוכחית.

הגמרא אומרת שהם חולקים לשיטתם גם במקרה של מי ששוחט בהמת חולין על מנת לזרוק את דמה לעבודה זרה שנאסרת בהנאה כזבחי מתים. רבי יוחנן אומר שהבהמה נאסרת בהנאה כבר בשעת השחיטה (כי "מחשבין מעבודה לעבודה"), לעומת ריש לקיש שאומר שהיא מותרת, כי אין מחשבה על הזריקה פוסלת בשעת השחיטה.

הצורך בשתי המחלוקות: הגמרא מסבירה מדוע יש צורך להשמיע את מחלוקתם בשני המקרים (מחשבת שלא לשמו ומחשבת עבודה זרה). אם היינו שומעים אותה רק לגבי עבודה זרה, היינו חושבים שרק שם ריש לקיש חולק, כי לא לומדים מדיני "פנים" (מחשבת פיגול במקדש) לדיני "חוץ" (שחיטת חולין). אבל בדין "שלא לשמו", שהוא גם דין "פנים", אולי הוא מודה לרבי יוחנן. ולהיפך, אם היינו שומעים רק על דין "שלא לשמו", היינו חושבים שרק שם רבי יוחנן מחמיר, אבל בדיני "חוץ למקדש" אולי הוא מודה לריש לקיש.

ניסיונות הוכחה לשיטת רבי יוחנן: הגמרא מביאה סדרת ניסיונות להוכיח את שיטת רבי יוחנן באמצעות קל וחומר, וכיצד הם נדחים, ומביאה גם את ניסיונות הנגד של שיטת ריש לקיש.

- **ניסיון ראשון (רב ירמיה):** ומה אם אדם שוחט על מנת לזרוק את הדם חוץ לזמנו (פיגול) – הקורבן נפסל, למרות שאם אדם מתכוון רק לשחוט חוץ לזמנו, זה לא פוסל את השחיטה. קל וחומר: אם אדם שוחט שלא לשמו – הקורבן נפסל. על אחת כמה וכמה ששחיטה על מנת לזרוק שלא לשמו תפסול.
- **הדחייה (רבא בר אהילאי):** אין להשוות לפיגול, כי הוא חמור יותר ויש בו עונש כרת.
- **ניסיון שני (רבא בר אהילאי):** הוא מציע קל וחומר מדין חוץ למקומו, שלא חמור כמו פיגול. רב אשי דוחה את הנסיון כי גם הדין הזה לא דומה, כי הוא נוהג בכל הזבחים, ואילו פסול 'שלא לשמו' נוהג רק בפסח וחטאת.
- **ההוכחה: רב אשי** מציג קל וחומר שלא נדחה: ומה שינוי בעלים בשחיטה – כשר, ובכל זאת, שחיטה על מנת לזרוק שזה עיקר הכפרה בשינוי בעלים (בפסח וחטאת) – פוסלת. קל וחומר כאן: ששחיטה בשינוי קודש שלא לשמו – פסולה. על אחת כמה וכמה ששחיטה על מנת לזרוק בשינוי קודש תפסול.
- **ניסיון הוכחה לשיטת ריש לקיש:** רבי אילא מוכיח לשיטת ריש לקיש:

מדוע התורה הייתה צריכה לכתוב פסוק מפורש כדי לפסול בזריקה 'שלא לשמה'? הרי

ניתן היה ללמוד את זה בקל וחומר (במה הצד) משחיטה וקבלה! **אלא ודאי** שהפסוק המפורש בא ללמד **שלא** לומדים מעבודה לעבודה, וכל עבודה נדונה בפני עצמה.

- **רב פפא** דוחה את זה ואומר שאולי הפסוק בא ללמד דווקא את ההפך – את החידוש שכן מחשבים מעבודה לעבודה. הגמרא משיבה לו שאם כך, התורה הייתה יכולה לשתוק, והיינו לומדים את זה מהקל וחומר שראינו של **רב אשי**.
- שיטת **רבי יוחנן** דוחה את הקל וחומר של **רבי אילא** בטענה שלא ניתן ללמוד משחיטה וקבלה לזריקה, כי לשחיטה וקבלה יש חומרות אחרות (כגון שנעשות בצפון העזרה).
- שיטת **ריש לקיש** עונה על כך שהלימוד המקורי של 'שלא לשמו' הוא משלמים, ובשלמים אין את החומרות הללו, ולכן ניתן היה ללמוד בקל וחומר.

הכרעה בין האמוראים: הגמרא מביאה מחלוקת דומה בין **רב נחמן** (שפסק כ**רבי יוחנן**) ל**רבא** (שפסק כ**ריש לקיש**), ומציינת ש**רבא** חזר בו וקיבל את דעת **רב נחמן**, לאחר שהשתכנע מהקל וחומר של **רב אשי**.

2. מה פירוש הביטוי "חוזר חלילה"?

שיטת רבי אליעזר: מדוע גם אשם פסול 'שלא לשמו'?

הגמרא חוזרת לדון בדעת היחיד של **רבי אליעזר** במשנה, שסובר שגם קורבן אשם נפסל לגמרי אם נשחט שלא לשמו, כפי שהוא מובא בבבלי.

- **רבי אליעזר** לומד בהיקש: "מה חטאת שבאה על חטא פסולה, אף אשם שבא על חטא פסול". **רבי יהושע** דוחה את זה בטענה שלחטאת יש דין ייחודי וחמור יותר, שדמה ניתן למעלה מחוט הסיקרא שעל המזבח.
- **רבי אליעזר** מנסה ללמוד מפסח לאשם, שלא כמו חטאת, דמו ניתן למטה, ובכל זאת הוא פסול אם נשחט שלא לשמו. **רבי יהושע** דוחה, שלפסח יש חומרה אחרת – "זמנו קבוע". **רבי אליעזר** משיב: "חטאת תוכיח" (שאינן לה זמן קבוע ובכל זאת היא פסולה). בשלב זה, **רבי יהושע** אומר "חוזרני חלילה" (כלומר, אני חוזר לטענתי הראשונה, וכך נסתובב במעגל בלי להגיע למסקנה). הגמרא בהמשך מסבירה מדוע לא למדו משניהם יחד בשיטת "מה הצד", ומתרת שפסח וחטאת יש צד משותף חמור של עונש כרת, שלא קיים באשם.
- **טיעון שני: רבי אליעזר** עובר לטיעון חדש, המבוסס על המילה המדגישה "היא" או "הוא" שנאמרה גם בחטאת, גם בפסח וגם באשם, ומלמדת שדווקא "לשמים" הם כשרים, אבל לא אחרת. **רבי יהושע** דוחה את זה בטענה שה"הוא" של אשם נאמר בשלב מאוחר (לאחר הקטרת אימורים) ולא מעכב.
- **טיעון שלישי: רבי אליעזר** מסיים בהוכחה מההיקש המפורש בתורה: "כחטאת כאשם".

הגמרא שואלת מדוע **רבי יהושע**, בשלב הראשון של הוויכוח, לא הביא טיעונים נוספים כדי להראות שחטאת לא דומה לאשם. הרי יש ביניהן עוד הבדלים רבים:

יש חטאות שדמן נכנס לתוך ההיכל, חטאת טעונה ארבע מתנות דם, המתנות צריכות להינתן על ארבע קרנות המזבח, והמתנות נעשות באצבע דווקא, ולא בזריקה מהכלי.

הגמרא דוחה חלק מהקושיות האלה ומסבירה שלכל טענה אפשרית, **לרבי אליעזר יש תשובה נגדית** (למשל, הוא יכול ללמוד מחטאת שלא באה על כרת, או שהוא סובר שגם באשם נוהגים חלק מהדינים הללו). מכל מקום, **רבי יהושע** בחר להקשות רק מחלק מההבדלים ולא מכולם.

3. כשיבנה המקדש במהרה, היכן בדיוק על המזבח צריך להזות מדם קורבן עולת העוף?

מדוע דם האשם ניתן למטה?

הגמרא שואלת מדוע **רבי אליעזר** לא ענה **לרבי יהושע** שגם דם האשם ניתן למעלה, שהרי הוא מקיש אותם. מכאן מסיקה הגמרא שגם לשיטת **רבי אליעזר** דם האשם ניתן למטה. ומנסה להבין מדוע:

- **אביי** מציע שאולי נלמד בקל וחומר מעולה: ומה עולה, שהיא חמורה יותר (נשרפת כליל), דמה ניתן למטה, קל וחומר אשם שאינו כליל. והגמרא **דוחה** את הקל וחומר הזה.
 - **ניסיון ללמוד בשיטת "מה הצד"**: הגמרא מנסה ללמוד בשיטת "מה הצד" מעולה וחטאת העוף, ששתיהן קדשי קדשים ודמן למטה. **רבי מפרזקיא** דוחה גם את הלימוד הזה, כי לעולה וחטאת העוף אין מחיר קצוב, ואילו לאשם יש קצבה של "כסף שקלים".
 - בסוף, הגמרא מסבירה שהטעם **שרבי אליעזר** מסכים שדם האשם ניתן למטה הוא מדרשה מיוחדת מהפסוק "**הִכְהֵן הַמִּחְטָא אֹתָהּ**". המילה המיותרת "**אֹתָהּ**" באה למעט וללמד: "אותה" (חטאת) דמה למעלה, ואין דמו של קורבן אחר ניתן למעלה.
- יישוב הדרשה עם עולת העוף**: הגמרא מקשה כיצד הדרשה הזאת מסתדרת עם עולת העוף, שדמה גם כן ניתן למעלה. ומביאה שני תירוצים:

1. המיעוט מהפסוק חל רק על "זבחים" (קורבנות הנשחטים בסכין), ועולת העוף, שהיא "מין מליקה", אינה בכלל זה.
2. הדרשה היא כשיטת **רבי אלעזר ברבי שמעון**, הסובר שיש הבדל במקום המדויק של מתן הדם העליון בין חטאת בהמה (על גוף הקרן) לעולת העוף (מעל חוט הסיקרא), ולכן הם נחשבים מקומות שונים והמיעוט 'אותה' לא סותר.

4. כהן צעיר נכנס בטעות עם דם קורבן אשם לתוך ההיכל, הקורבן פסול?

מחלוקת משולשת בהכנסת דם להיכל

המשנה מביאה מחלוקת תנאים לגבי דין דם קורבן חיצוני שהוכנס בטעות להיכל.

רבי עקיבא: כל דם שנכנס להיכל – נפסל (כפי שיפורט בדף פ"ב לקמן).

חכמים: רק דם חטאת נפסל.

רבי אליעזר: גם דם אשם נפסל, מאותו היקש של "**כְּחֹטָאֵת כְּאִשָּׁם**".

הגמרא שואלת מדוע **חכמים** לא לומדים מההיקש "**כְּחֹטָאֵת כְּאִשָּׁם**". **רבי** מסביר שהם סוברים שלא ניתן לפסול אשם בהכנסת דמו לפנים, בקל וחומר מעולה: אם עולה, שהיא חמורה יותר (קרבה כליל), לא נפסלת בהכנסת דמה, כל שכן אשם שאינו כליל.

והגמרא תמשיך לדון בסוגיה זו בדף הבא.